

بررسی تطبیقی تحول ساختاری وزن و قالب در شعر سنتی عربی و فارسی

۱- مسعود باوانپوری*، ۲- خلیل بیگزاده**، ۳- نرگس لرستانی***

۱- دانشجوی دکتری زبان و ادبیات عربی دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، تبریز، ایران

۲- دانشیار زبان و ادبیات فارسی دانشگاه رازی کرمانشاه، کرمانشاه، ایران

۳- دانشجوی دکتری زبان و ادبیات عربی دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار، ایران

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۱۰/۲۸؛ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۰۶/۱۵)

چکیده

ساختار «وزن» و «قالب» رکنی مهم در تشخیص شعر است، چون شعر باید بر قالب‌های شعری و اسلوب‌های خاص ساختار عروضی بنا شده باشد. ادبیات فارسی و عربی به دلیل هم‌جواری و داشتن ارتباط متقابل فرهنگی، همواره ساختار خاص و مشترکی را در شعر رعایت کرده‌اند. در قرن سوم هجری و با افزایش ارتباط ملل عرب و مسلمان با سایر ملل، از طریق فتح اندلس، نوع جدیدی از شعر به نام «موشحه» و نیز شعر عامیانه به نام «زجل» شکل گرفت که پایبندی خاصی به رعایت ساختار قدیم شعر عرب نداشتند. همزمان با این تحول و یا اندکی بعد از آن نیز در زبان فارسی قالب‌هایی پدید آمد که تقریباً مشابه موشحات بودند، اگرچه نمی‌توان به یقین آن‌ها را معادل هم دانست، ولی به مرور زمان در قالب‌های مسمط، مستزاد، ترجیع‌بند و ترکیب‌بند نمود یافت. پژوهش حاضر ضمن ارائه تعریفی از شعر و وزن و نیز جایگاه آن‌ها در ادبیات عربی و فارسی، تغییر و تحول ساختاری وزن و قالب شعر این دو ادبیات را در قرن‌های سوم تا دهم هجری به روشی توصیفی-تحلیلی و با تکیه بر مکتب ادبیات تطبیقی فرانسه بررسی و تبیین کرده‌است.

کلیدواژه‌ها: ساختار شعر، وزن و قالب شعر، تحول ساختاری شعر، شعر فارسی، شعر عربی.

* E-mail: masoubavanpouri@yahoo.com

** E-mail: kbagzade@yahoo.com (نویسنده مسئول)

*** E-mail: neaiesh8078@gmail.com